

Karl Marx (1818-1883)

Grondlegger van het communisme

Marx was een Duitse denker die veel invloed heeft gehad op de filosofie en economie. Hij vindt het een slechte zaak dat de fabrieksarbeider die is voortgekomen uit de industriële revolutie, is gereduceerd tot een productie-eenheid. Hij bedenkt een filosofie waarin iedereen gelijk is: het communisme.

Karl Marx reist veel door Europa. Hij ziet een continent waar de spanningen hoog oplopen. Revolutionaire groeperingen eisen politieke hervormingen in landen die nog steeds autoritair worden bestuurd. En door de Industriële Revolutie ontstaat een nieuwe klasse: de fabrieksarbeider, een mens die is gereduceerd tot een productie-eenheid. De arbeider produceert tegen een laag loon meer goederen dan ooit tevoren. De winst daarvan verdwijnt in de zakken van fabrikseigenaren.

Marx beschrijft hoe de arbeider onontkoombaar meewerkt aan zijn eigen ondergang. Door technische innovaties en efficiënte arbeidsdeling levert zijn arbeid steeds meer winst op voor de eigenaren. Marx noemt dat meerwaarde. Daardoor wordt het verschil in kapitaal tussen arbeider en eigenaar steeds groter, waardoor die arbeider zelf relatief steeds armer wordt.

In zijn Parijse Manuscripten en zijn hoofdwerk Het Kapitaal beschrijft Marx de schrijnende reductie van mens tot productie-eenheid. Voor Marx is de mens een sociaal wezen, en arbeid speelt in sociale relaties een cruciale rol. Maar in het kapitalisme is arbeid ondergeschikt aan winst. Arbeid is niet langer een wezenlijk aspect van de mens, maar de belangrijkste reden van zijn ellende. Marx spreekt van vervreemding.

Als radertje in de machine, vervreemdt de mens zich van zijn werk. Maar hij vervreemdt zich ook van zijn medemensen, die niets meer zijn dan andere radertjes. Uiteindelijk herkent de mens ook zichzelf niet meer. Hij is volledig ontmenselijkt. Charles Chaplin verbeeldt het later in de film Modern Times, waarin een arbeider door een machine wordt opgeslokt.

Nu met de financiële crisis is Marx weer actueel. Vandaag zou hij uitleggen hoe de financiële sector de samenleving kannibaliseert, terwijl een alternatief onmogelijk schijnt. Economie bepaalt immers het bewustzijn van de mensen; ze is de onzichtbare hand achter politieke en morele opvattingen. Het lijkt alsof we niet anders kunnen.

Toch voorzag Marx in zijn tijd dat de uitbuiting niet is vol te houden. Mensen komen in opstand, een revolutie is onvermijdelijk. Dat is ten dele ook gebeurd, maar het door Marx geïnspireerde communisme liep uit op wrede onderdrukking. Is er een rechtvaardig alternatief?